

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

7

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

אתם מארץ מצרים : כה וילכו ויעבדו
 אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר
 לא ידעום ולא חלק להם : כו ויחר-ארץ
 יהוה בארץ הקדש להביא עליה את-כר-
 הסלילה הכתובה בספר הזה : כז ויתשם
 יהוה מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף
 גדול וישלכם אל-ארץ אחרת ביום-הזה :
 כח הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת
 לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את-כל-דברי
 התורה הזאת : א ויהי כן-יבאו
 עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה
 אשר נתתי לפניך והשבת את-לבבך בכל-
 היום אשר הדיחתך יהוה אלהיך שמה :
 ב ושבת עד-יהוה אלהיך ושמעת בקלו
 בכל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך
 בכל-לבבך ובכל-נפשך : ג ושב יהוה
 אלהיך את-שבותך ורחמך ושב וקבצך
 מכל-העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך
 שמה : ד אם-יהיה נדחתך בקצה השמים
 משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך :
 ה והביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר-
 ירשו אבותיך וירשתה והיטבת והרבה
 מאבתך : ו ומל יהוה אלהיך את-לבבך
 ואת-לבב זרעך לאהבה את-יהוה אלהיך
 בכל-לבבך ובכל-נפשך למען חייך :
 ז ונמן יהוה אלהיך את כל-האזות

ל רבתי
 אונקלוס
 רביעי
 שני
 חמישי
 שלישי

האלה

רשי

דיי אלהא נאכהתהון דגור עמהון באפקוטיה
 ותהון מארעא דמצרים : כה ואלו ופלחו
 לטעות עממיה וסגידו לדון דחלן דלא
 ידעוין ולא אטיבא להון : כו ותקיף רוגזא
 דיי בארעא ההיא לאימאה עלה ית-כל-
 לוטיא דכתיבין בספרא הרין : כז וטלטלין
 יי מעל ארעהון ברנו ובחמתא ובתקוף רב
 ואגלינון לארע אחרת כיומא הרין :
 כח דמטמון קדם יי אלהא ודגין לנא
 ולבננא עד-עלמא למעבד ית-כל-פתגמי
 אורייתא קדא : א ויהי ארי-יחון עלך
 בר-פתגמיא האלין ברבן ולנשין דיהבית
 קדמך ותתיב ללבך בכל-עממיה דאגלך יי
 אלהך לממן : ב ותחוב לדחלתא-דיי
 אלהך ותקביל למימריה ככל דאנא מפסיד-
 לך יומא דין את ובנדך בכל-לבך ובכל-
 נפשך : ג ותיב יי אלהך ית-שבי גלותך
 ויחם עלך ויחוב ויכנשינך מכל-עממיה
 דברךך יי אלהך לממן : ד אם-יהי גלותך
 בסיפי שמיא מתמן יכנשינך יי אלהך ומתמן
 יקרבינך : ה ויעלינך יי אלהך לארעא
 דיריתו אבהתך ומרתה ויטב-לך ויסגינך
 מאבתך : ו ויעדי יי אלהך ית-טפשות
 לבך וית-טפשות לבא-דבנדך למרחם ית-
 יי אלקך בכל-לבך ובכל-נפשך בדיל-
 חייך : ז ויחן יי אלהך ית-כל-לוטיא

האלין

(כה) ולא חלק להם . לא נתנם לחלקם : לא ידעום . לא ידעו נכורת אלהות . ואונקלוס תרגם ולא אטיבא להון לא הטיבו
 להם טוב טובה . ולשון לא חלק חותן אלוה שכתרו להם לא חלק להם טוב בקלה ושום חלק : (כו) ויהשם ה' . כתרגומו וטלטלין
 וכן (ירמיה') כגני מתשם מעל

חזקתם

באפקודיה יתחון מארעא דמאריס : כה וארזי בפר יצרא בישא ופלהו לטענות עממיא וסמיריהו דחלו
 דלא ידעין ולא אפלקון לחון : כו ותקוף רוגא בן צארגא תהיא לאותיה עלה ירה כל לויטיא דכרביין
 בפפרא הרין : כז וטלטיניו : מעלמי ארעהון ברגו ובכלו . ובתקוף רב וטלקינו כולררא לארע חובו גזמו
 יומא הרין : כח סמירתא גליו קדם : אלהיא והיא פרע מנהון וקליהא יתמסרו לנא ולבננא עד עלמא למעבר
 לחון דיקא מטול לקטיא ית כל שתנמי אוריאה הדא : א ויהי כד ירתון עלויכו ית כל פתגמא האליו בירבון
 ותילופהון קסדרות קדמיכו ותיתבון על ליבכו למיטב לפולחני בקר גלגורת עמיא דאגלי יתהון : דהמו :
 ב טיביכו דצדקיא מרי רחוקא דבר תהובון ותתיכוני מטיא תייבתכו עד כורסי קרא בן אלהכו אין תמברון
 למימריה בכל מה דאנא מפקיד לבון יומנא אמתו רבניכו בכל לבכו ובכל נפשכו : ג וקבל מימריה דבענא
 ית תייבתכו ויחתם עליכו ויהי ויקנוש יתכו מכל עממיא דברר : אלהכו יתכו לתמו : ד אין יתון מבדויכו
 בספי שמיא מספון יקנוש יתכו מימרא בן אלהכו על ידו דאלוהי בהנא דבא ומפסון יתכו על ידו דמלכא
 מישיא : ה ויעליכוני מימרא בן אלהכו לארעא דגרותי אבהתכו ותרתרה ויטב לבון ויסיגכו יתיר מן
 אקתכו : ו ונעבו : אלהכו ית טפשות לבכו ית טפשות לבא דבניכו ארום יטול יצרא בישא מן עלמא
 ויקרי יצרא טבא די ומליגיכו לטירתם ית : אלהכו בכל לבכו ובכל נפשכו מן בגלל דיוגדו תייכו עד עלמון :
 ז ויגרי מימרא בן אלהכו ית לויטיא האליו על בעלי דבניכו דאעיקר יתכו בגלגותכו ועל פנאיכו דרפא

מז

רשיי

אדמת : (ד) : (כח) הנסתרות לה' אלהינו . ואם תאמרו מה כידנו לעשות אתה ונעניש את הרבים על הרבור והיחיד
 שחומר קניש כסס איש ואח' כוראו את מכות הארץ היא והלא אין אדם יודע טעמותיו של חסידו אין חגי מעניש אתכם על הנסתרות שהן לה'
 אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד אבל הנגלות לנו ולכנינו לבער הרע מקרבלו ואם לא כעשה דין בהם יענשו את הרבים . (סנהדרין מג)
 נקוד על לנו ולא מלדרוש אף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שזכרו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו
 ערכים זה לזה : (ג) ושב'ה' אלהיך את שבוהך . היה לו לכתוב והסכים את שבוהך רבותינו למדו מכאן כי יכול ששכינה שרויה עם
 ישראל

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ד) רצה לוומר הדגש שתוך התי' וכמלת ויתשם מורה חסרון מ"ן אות ראשונה מן השורש והיינו מלשון הנני נותשם מעל אדמתם
 והיינו ענין טלטול ויתשם (ער האט פר דוקט ויא) : משום

מכלל יופי

ומלא תהיה שרפה כל ארצה . (דמקפפת סדס) . פוער
 שם ססוך אל הפעול : (ולא חצמיה) . עובר :
 (כה) ולא חלק להם . הטעם שלא חלק להם אותם להם
 שלא נתן אותם שרים על ישראל כאשר שנים על
 האומות כטעם אשר חלק' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח
 ה' כי ישראל הם חלק ה' ונחלתו אין עד וחול עליהם . ואנקהלום
 תרגם ולא חוטיב להון כלומר שאלוהי שחברו להם לא חלק להם
 שם נחלה וחלק :
 (כו) (ויחשפה) . ענינו העקירה :
 ל (א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה . הנה
 הפרשה הזאת עתידה כלי טקס כיעד היום
 לא תקיים ענינה נגיד כה שחקר שיבאו כל אלה הדברים הכרעה
 תחלה ז"ח"כ הקלה תשוב אל לבסך בכל המקומות אשר אתה גולה
 בהם לשיכ עד ה' אלהיך ולשמע בקולו ככל המצוה אשר אנכי מצוהך
 היום ותו ישיב' את שבותך ורמתך ושקנך מכל העמים אשר

הפינה' אלהיך שמה וגו' וזה יורה על קבוץ גלויות עשרת השבטים
 וגלותיכו כי כבית שני לא כתקבלו כל ישראל מכל העמים אבל נשאר
 רובם תחת שאר מלכויות ואז ימול' את לבבנו לאהבה אותנו כן כתוב
 ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם וגו' וככלל הנה אתה
 כשתשוב אל ה' אלהיך ושמעת בקולו לעשות כל מצויו אשר אנכי
 מצוהך היום אז תבא לך הכרעה כבניס ובקניסם כאשר באת לאבותיך
 ואם יהיה נדחק בקלה השמי' משם יקבלך ה' אלהיך ומשם יקחד והביאך
 אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך והנה
 ביאר בכל זה תכלית הביאור כי כשיקיימו המצוות שהיא כותן היום והם
 הכתובות בספר התורה הזאת יהיה להם כן חזית ראה שזאת התורה
 לא תומר ולא תשתנה לעולם והוא עקר גדול מעקרי התורה :
 (ג) (ושב' י' אלהיך) . ענין השקטה והנחה כאשר ברוב
 פעלים עומדים ואין אחד מהם יוצא ועין בשרש שוב : (את
 שבוהך) . ענין שבויה : (ד) (גדתך) . תיאר ובמכלל
 החיה היה ראויה להדגש כמו משלי ית נפברני
 מים

האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך :
 ח ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית
 את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום :
 ט והוחרף יהוה אלהיך בכל מעשה ידך
 בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך
 לטבה כי ישוב יהוה לשוב על יד לשוב
 באשר שש על אבותיך : י כי תשמע
 בקול יהוה אלהיך לשמר מצותיו וחקותיו
 הכתובה בספר התורה הנזה כי תשוב
 אל יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך :
 ששי ס יא כי המצוה הזאת אשר אנכי
 מצוך היום לא נפלאה הוא ממך ולא
 רחקה הוא : יב לא בשמים הוא לאמר
 מי יעלה לנו השמימה ונקחה לנו וישמענו
 אתה ונעשנה : יג ולא מעבר לים הוא
 לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ונקחה
 לנו וישמענו אתה ונעשנה : יד כי קרוב
 שביעי אליך הדבר מאד בפיה ובלבבך לעשותו :
 רביעי ס טו ראדה גרתי לפניך היום
 את הקמים ואת הטוב ואת המנות ואת
 הרע : טז אשר אנכי מצוך היום לאהבה
 את יהוה אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר
 מצותיו וחקותיו ומשפטיו וחיית ורביית
 וברכה יהנה אלהיך בארץ אשר אתה בא
 שמה לרשתה : יז ואסופנה לבבך ולא
 תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים
 מפטיר ועבדתם : יח הגרתי לכם היום כי אבד
 תאבדון לא תאריכו ימים על האדמה
 אשר

האלין על בעלי דבך ועל סנאך דרדפוך :
 ח ואת תתוב ותקביל למימרא דיי ותעביד
 ית כל פקודותי דאנא מפקיד לך יומא דין :
 ט ויחרונך יי אלהך בכל עובדי ידך
 בולדא דמעך ובולדא דבעירך ובאבא
 דארעך לטבא ארי יתוב יי למיחדי עלך
 לטב כמא דחדי על אבנתך : י ארי
 תקביל למימרא דיי אלהך למטר פקודותי
 וקמיותי דכתיבין בספר אורייתא דדין ארי
 תתוב לדחלתא דיי אלהך בכל לבך ובכל
 נפשך : יא ארי תפקידתא דאנא דאנא
 מפקיד לך יומא דין לא מפרשא היא
 מנך ולא רחיקא היא : יב לא בשמיא
 היא למימר מן ופקיד לנא לשמיא ויסבה
 לנא וישמענינא יתה ונעבדתה : יג ולא
 מעברא לימא דהיא למימר מן יעבר לנא
 לעברא דימא ויסבה לנא וישמענינא יתה
 ונעבדתה : יד ארי קריב לותך שתנמא
 לחדא בפומך ובלבך למעברית : טו חזי
 דהבית קדמך יומא דין ית חזי וית שבחא
 וית מותא וית בשתא : טז דאנא מפקיד
 לך יומא דין למרחס ית יי אלהך למחך
 בארחה דתקנן קדמוהי ולמטר פקודותי
 וקמיותי ודינודי ותחי ותסגי ויברכיך יי
 אלהך בארעא דאת עליל תמן למרחה :
 יז ואסיתפני לבך ולא תקביל וחטעי
 ותסגוד למעור עממיא ותפלחנן :
 יח חזיתי לכו יומא דין ארי מיבד תיבדון

מן בתריכון עד די אנטר יתכון : ח ואחרון תתוכון ותקבלון למיקרא ביי ותעבדון ית גל פקודיו דאנא מפקיד
 לכון יומנא : ט וישיריכון יי אלהכון לשבא דתצלחון ככל עובדי יתכון כגולדא דמעיוון וכוולדא דקעירכון
 ובפיהי ארעכין לשבא ארום יתוכ מיקרא ביי למיהוי אנטולכון דאוסבא לכון תיקמא דחדו על אכריהכון :
 ארום תקבדון למיקרא ביי אלהכון למנטר פקודיו וקיימיו דתתוכין בספר אורייתא דדין ארום תתוכין
 לדתלתא ביי אלהכון בקר לכון וכלל בפשכו : יא ארום תפקידתא תדא דאנא מפקיד לכון יומנא דא

לא בשמיא הי אורייתא למימר אלנוי מן איין תורה לו
 חד כטעה נביא די יסוק לשמיא וייתי יתה לו וישמע ית
 פיקודיא ונעבד יתהון :

ולא משכר ימא רבא היא אורייתא למימר אלנוי הנה לו
 חד כיונה נביא דייחות לעומקו ימא רבא ויירי יתה
 לו וישמע ית פקודיא ונעבד יתהון :

ארום קריב הוא לתוכון פתגם לתדא בפמיסון למיתון
 הגיון בה ובלבדוכון למעבד יתה :

תזון הא שגוית קרמיכון ימא דדין ית אורחא דתיא דהיא
 אורחא טבתא ית אורחא דמרתורא דהיא אורחא
 בישתא :

ואין יתרת לכון ולא תקבלון ותטעון ותמנדון לטענת
 עממיא ותפלחונון : יח תייתי לכון יומנא ארום תידון ולא תגדון יומין על ארעא דאחרון עבדון ית יודקא
 למיעל

דנשי

ישראל כגרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גלוה לעצמו שהוא יסוב עמהם . ועוד י"ל שגדול יוס קסוף גלוה וכפוש כאלו הוא עצמו נרד להיות
 אחוה כידיו ממש איש איש ומקומו כענין שחזור (ישעיה כ"ז) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל . ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן
 (שם סה) ושבת יאת שבות בני עמון (ה) : (יא) לא נפלאה היא מנף . לא מוכסה הוא עתך כמו שחזר (דברים י"ז) כי
 יפלא אריותכם (איכה א) ותרד פלאים ותרד כעטמוניות מוכסה חכמה כעמון : (יב) לא בשמים היא . (ערוכין כה) שאלו
 היתה בשמים הייתי נרד לעלות אחריה וללמודה : (יג) כי קרוב אליך . התורה נתנה לכם ככתב ובעל פה : (טו) את החיים ואת
 הטוב . זה תלוי בזה אם תעשה טוב כדילך חיים ואם תעשה רע הרי לך המות והכתוב מפרש והולך היאך : (יז) אשר אנכי מצוך
 אתכם היום לאהבת . הרי הטוב וכו' תלוי . והיית רובית . הרי חיים : (יז) ואם יפנה לבבך . הרי רע : (יח) כי אבד
 האבדון

באר רחובות דקדוקי רשי

(ה) משום דהו' למכתב והשיב לשון הפעיל והיינו פועל יולא (גאט ווערט מאכין ווידר קעהרין) את שבותו ולו היה קולו על ישראל
 לחודא חכל עכשוו נ'שב והיינו לשון קל פועל עומד בעצמו (ער ווערט ועלכין ווידר קעהרין) לכן דרשו רבותינו ז"ל לכשנגאלין הכתיב
 גלוה לעצמו על דרך עמו . אכתי כגרה חכל מה שכתוב ועוד יש לומר שגדול יוס קסוף גלוה וכו' לפי זה אין חילוק בזה בין ישראל לשאר
 אומות : עוד תדעמה שכתוב רש"י ושבת יאת שבות בני עמון ורש"י הולך למלת ושבת . דהיינו לשון קל פועל עומד בעצמו אכן
 כאשר תפסתי לא מנחתיו רק ואחר כן אשים את שבות בני עמון לשון הפעיל לכן נראה לי דעשות כפל במקום ושכן נרד להיות ושבת
 את שבות מואב או ושפתי את שבות מזרים כיון מצינו סיחוקאל כ"ט :

רשבים

(יד) כי קרוב . חלא :

מבלל יופי

מים ישעים כ"ג לחקל כל גפני ארץ ואשר שורה מהם לפיכך הוא פתח : (בקצה השמים) נשאל

דברים ל לא נצבים וילך

אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמר
לרשקה : יט העדתי בכם היום את
השמים ואת הארץ החיים והמורה נתתי
לפניך הברכה והקללה וקחרת בחיים למען
תהיה אתה ורעך : כ לאהבה את יתנה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא
יחיד וארך ימיו לשבת על האדמה אשר
ישבע יהודה לאבתיה לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם :

ומפטרון שוש איש . כישעיה כסיון ס"ב . מ' .
לכ"ב סיון :

אונקלוס

לא תורכזן יומין על ארעא די את עבר
ית ירדנא למיעל לתמן למידתה :
יט אסחדיית בכון יומא דין ית שמניא
ונת ארעא חיי ומותא יתביית קדמך ברבך
ולושין ופתרעי בחיי בריל דחיי אתובנדך :
כ למרתם יתיו אלהך לקבלא למימריה
ולאתקבא לדתלתיה ארי הוא הניך
ואורכות יומך למיתב על ארעא דקיים יי
לאבתיהך לאברהם ליצחק וליעקב
למטן להון :

פ פ פ

א ואזל משה ומליל ית פתחמניא האלין
עם כל ישראל : ב ואמר
להון ברמאח ועשרין שגין אנא יומא
דין לית אנא וכיליעוד למפק ולמיעל ויי
אמר לי לא תעבר ית ירדנא הדין :

ג יי אלהך מימריה עבר קדמך הוא
ישיצי ית עממניא האלין מז קדמך ומימריה
יהושע הוא עבר קדמך כמא דמליל יי :
ד ויעביר יי להון כמא דעבר לסיחון ולעוג
מלכי אימוראה ולארעהון דשיצי יתהון :

ה וימסרינון יי קדמיכון ומעברון להון
ככל ספקדתא דפקידית ויחכון : ו תקיפו
ואלימו לא סתחלון ולא תתברון מן
קדמיהון ארי יי אלהך מימריה מדבר
קדמך לא ישבקיך ולא ירהימך : ז וקרא
משה ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל
תקף נאליס ארי את תיעול עם עמא תתן
לארעא

פ פ פ

לא וילך משה וידבר את הדברים האלה
אל כל ישראל : ב ויאמר
אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום
לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויהנה אמר
אלי לא תעבר את הירדן הנה : ג יהנה
אלהיך הוא עבר לפניך הוא ישמיד את
הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא
עבר לפניך באשר דבר יהוה : ד ועשרה
יהנה להם באשר עשה לסיחון ולעוג מלכי
האמרי ולארצם אשר השמיד אתם :
ה ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם
ככל המצוה אשר צויתי אתכם : ו
הקו ויאמרו אל מיראן ואלו פערצו מפניהם
כי יהנה אלהיך הוא יהלך עמך לא ירפה
ישלישי ולא יעזבך : ס ז ויקרא משה ליהושע
ונמישי ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ

שגו
ישלישי
ונמישי